

Ko e huhu malu'i ma'ae fānau ako kalasi Year 7

Ko e faito'o malu'i Boostrix ko e faito'o eni 'oku ne malu'i 'a ho'o fānau mei he mahaki tetanasi pe kona hamu, tifitelia pea mo e taeloloa

Foomu mei he 'apiako ke fakahā pe 'oku loto pe ta'eloto

Kātaki 'o fakamo'oni 'i he foomú pea fakafoki ki he 'apiakó.



immunise

their best protection

Ko e fānau ako kalasi Year 7 kotoa pe 'oku lava ke huhu malu'i ta'e totongi kinautolu 'i 'apiako ke tokoni ki hono malu'i kinautolu mei he kona hamu, tifitelia mo e taelōloa. Ko e huhu malu'i ni 'oku 'iloa ia ko e Boostrix, huhumalu'i 'o e fānau ta'u 11, pe ko e Tdap.

Ko e ngaahi fakamatala 'e 'oatu heni 'e tokoni ia ke fai ha'o tu'utu'uni pe 'e huhumalu'i 'a ho'o tamá 'i 'apiako pe 'ikai.

Kātaki 'o lau fakalelei 'a e fakamatala ni pea mou alelea fakataha ki ai mo ho'o tamá. Ka mahino leva ho mou loto, kātaki 'o fakamo'oni he kongá 'o e foomu 'oku lava 'o hae'i (tear-off) pea ke fakafoki ia ki he 'apiako.

Ko e hā 'a e ngaahi mahaki?

Kona hamu (Tetanus)

Ko e kona hamu ko e mahaki 'e lava 'o hú ki he sinó 'i ha lavea pe makohi. 'Oku ne fakatupu 'a e fakafefeka 'o e ngaahi uoua mo e hamu. 'E lava foki ke uesia mo e ngaahi uoua 'oku fai'aki 'a e mānavá.

Tifitelia (Diphtheria)

Ko e tifitelia 'oku ne uesia 'a e fo'i monga 'o faingata'a 'a e mānava mo e foló. 'Oku ne ala uesia mo e ngaahi neave, uoua, mafu pea mo e kili foki.

Taelōloa (Whooping cough pe ko e Pertussis)

'Oku ne maumau'i 'a e ngaahi halanga mānava. Ko e fanau te nau puke he mahaki ni, te nau lua mo faingata'a'ia ke mānava lelei lolotonga 'a 'enau taé.

Ko e hā 'a e faito'ó pea ko e hā 'oku fai ai 'a e huhumalu'i?

'I he 'enau a'u ki he kalasi Year 7 (ta'u 10 ki he 12) 'oku 'oatu 'a e faingamālie ke huhumalu'i TA'ETOTONGI ke hao mei he kona hamu, tifitelia mo e taelōloa. Ko e faito'ó ni 'oku ui ko e Boostrix.

'I Nu'usila ni, ko e fanga ki'i valevale ('i he uike 6, māhina 3 pea mo e māhina 5) pea mo e fānau iiki (ta'u 4) 'oku huhumalu'i kinautolu ke malu'i mei he kona hamu, tifitelia mo e taelōloa. 'I he 'enau lalahi hake, 'e kamata ke hoholo hifo 'a e malu'i ni, ko ia ai ko e fānauako Year 7 'e fiema'u ke huhumalu'i kinautolu 'aki 'a e Boostrix ke toe fakalahi ange 'a hono malu'i kinautolu mei he ngaahi mahaki koia 'e 3.

Ko e hā 'a e faito'ó huhumalu'i pea 'oku ngāue fēfē?

Ko e faito'ó ni 'oku ne ue'i 'a e 'uuni naunau malu'i 'o e sino (immune system) ke ne malu'i pe 'e ia 'a e sino mei he ngaahi mahaki ni 'e 3.

'Oku lahi mo lelei fēfē 'a e malu'i 'oku ma'u mei he huhumalu'i?

'I he 'osi 'a e huhu fakalahi ni, ko e peseti 'e 97 'o e kakai 'e malu'i kinautolu mei he kona hamu pea mo e tifitelia pea ko e peseti 'e 84 'e malu'i kinautolu mei he taelōloa.

'Oku fakafuofua 'e lava ai 'o malu'i mei he kona hamu mo e tifitelia 'o a'u ki he ta'u 'e 20. Ko e malu'i 'e ma'u mei he taelōloa 'e lava 'o a'u ki he ta'u 'e 10. Kaekehe 'e kamata ke hoholo hifo 'a e malu'i 'e ma'u 'i he hili 'a e ta'u 'e 5.

'Oku fēfē 'a hono fai 'o e huhumalu'i?

'Oku huhu'i tu'o taha 'i he funga uma.

Ko e hā 'a e me'a 'e hoko hili 'a e huhu?

Ko e ngaahi me'a eni 'e ala hokó

'O hangē ko e ngaahi huhumalu'i kotoa pē, 'e mamahi 'a e uma 'o ho'ó tamá pea takakula, langa mo fufula 'a e mata'ihuhu. Ko ha ngaahi faka'ilonga anga maheni koia hili 'a hono fai 'o e huhu (common side effects) 'e ala hoko ia 'i ha fo'i 'aho 'e 1 pē toe lōloa ange.

Ko e toko 2 mei he toko 100 kotoa pe 'oku huhumalu'i 'e 'asi mai ha ngaahi faka'ilonga 'oku ki'i lahilahi ange.

Ko e ngaahi faka'ilonga ni 'e kau ai 'a e:

- fakakulokula, fufula, fakafefeka, mamahi mo taka'uli pē veli 'a e mata'ihuhu pe ko ha kilingano
- ko e mofi (ongo'i 'afu'ia)
- mole 'a e ifo kai, tokakovi mo lua
- ongo'i puke mo felaangaaki.

Ko e ngaahi faka'ilonga fu'u tōtu'a ka 'oku tataitaha

'Oku tataitaha ke 'asi mai ha ngaahi faka'ilonga 'oku fu'u tōtu'a, pea ko e faito'o huhumalu'i ni na'e 'i ai 'a 'ene fekau'aki pea mo e ongokovi ki he neave 'o e uma (brachial plexus neuropathy).

Ko e faka'ilonga lahi mo fakatu'utamaki ange 'e taha 'a ia ko e anaphylaxis, 'oku tataitaha mo ia ka 'oku 'asi ia he lau miniti pe 'i he 'osi hono fai 'o e huhu. Ko e neesi 'a'ahi (public health nurse) kotoa pē 'oku nau fai 'a e huhu, kuo 'osi ako'i ke nau lava 'o fakahoko e ngaahi me'a 'oku tonu ke fai 'i ha hoko ha me'a pehé ni.

'E siofi 'e he neesi 'a'ahi 'a ho'ó tamá 'o a'u ki he miniti 'e 20 hili 'a hono fai 'o e huhu. Ko e founa angamaheni ia ki he huhu malu'i kotoa pē. 'E 'oange 'e he neesi ki ho'ó e tamá ni ha foomu 'oku fakamahino ai 'a e uma na'e fai ai 'a e huhu pea mo e taimi.

'Eke ha'o fehu'i pea mo hono fakahoko ha me'a 'oku fai ki ai ha hoha'a

Fetu'utaki ki ho'ó tōketā fakafāmili pe ko e neesi (public health nurse) kapau 'oku ke hoha'a ki he me'a he hili 'a e huhumalu'i 'o ho'ó fānau.

'Oku matu'aki mahu'inga ke fakahā ke 'ilo 'e ho'ó tōketā ha ngaahi faka'ilonga ta'e'amanekina 'i hono ngāue'aki 'a e faito'o ni. Kapau 'oku ke mo'utāfu'ua pe ko ha faka'ilonga tupu mei he faito'o, pea ke fakahā ke 'ilo ki ai 'e he neesi 'a'ahi pe ko ho'ó tōketā.

Ko e kau ngāue mo'ui lelei kotoa pe kuo pau ke nau fakahoko ha faka'ilonga ta'e'amanekina mei he huhumalu'i ki he Centre for Adverse Reactions Monitoring (CARM). 'E lava foki ke ke toe fakahoko hangatonu pe 'e koe 'i ha'o 'imeili ki he CARM 'i he carmnz@otago.ac.nz 'o ngāue'aki 'a e foomu 'e mau atu mei he taulanga ngaluope pe uepisaiti <http://www.otago.ac.nz/carm>

Ka toe fiema'u ha fakamatala fekau'aki moe faito'o huhumalu'i ni, vakai ki hono fakaikiiki 'i he takafi 'i mui 'o e tohi ni pe ko ha'o telefoni ki he Immunisation Advisory Centre (IMAC) 'i he 0800 IMMUNE (0800 466 863).



Te u ma'u mei fe ha ngaahi fakamatala ke toe fakaikiiki ange?

- **Lea ange ki he neesi 'a'ahi pe ko ho'ó tōketā pe ko e neesi 'a e tōketā**
- A'utonu ki he taulanga ope **www.health.govt.nz/immunisation** 'o sio 'i he fo'i vitiō 'o e huhumalu'i pea mo hono toe fakaikiiki atu 'a e faito'o huhumalu'i
- Telefoni ta'etotongi ki he IMAC 'i he **0800 IMMUNE (0800 466 863)** pē ko e taulanga ope **www.immune.org.nz**

Fetu'utaki ki he neesi 'a'ahi (public health nurse) kapau te ke fiema'u ha tokoni ki hono fakafonu 'o e foomu kole ngofua ke fai 'a e huhumalu'i 'i 'apiako, pe ko ha'o feima'u 'a e foomu ni 'i ha lea kehe.

Fakamatala Fakaikiiki Fekau'aki mo e Faito'o mo e Anga 'Ene Ngāue

Ko e Boostrix ko e faito'o malu'i 'oku ngāue'aki he huhumalu'i mei he kona hamu, tiftelia pea mo e taelōloa. 'Oku fa'a ui 'a e Boostrix ko e Tdap (tetanus/diphtheria/acellular pertussis).

Ko e ngaahi me'a 'oku fakahū 'i he faito'o ni 'oku ngaohi ia mei he siemu pe pakitelia 'o e kona hamu pea mo e tiftelia (ka 'oku 'ikai ke pipihi) pea mo ha protein mei he siemu pe pakitelia taelōloa. 'E 'ikai lava ke fakatupu 'e he faito'o ni ha puke 'i he ngaahi mahaki ni.

'I he fo'i fua (dose) 0.5 ml takitaha 'o e faito'o Boostrix 'oku 'i ai 'a e ngaahi me'a ni: 2.5Lf units 'o e diphtheria toxoid, 5Lf units 'o e tetanus toxoid pea mo e pertussis antigens: 8 micrograms (mcg) 'o e pertussis toxoid, 8 mcg 'o e filamentous haemagglutinin pea mo e 2.5 mcg 'o e pertactin.

Ko e fo'i fua (dose) 0.5 ml kotoa pe 'oku fakahū ai 'a e ki'i momo'i 'aluminiume ('a ia ko e aluminium hydroxide mo e aluminium phosphate), 2-phenoxyethanol, sodium chloride pea mo e vai. Ko e ngaahi me'a ni kotoa 'oku ngāue'aki ia he ngaahi faito'o kehekehe mo e faito'o huhumalu'i lahi.

'Oku tonu ke 'oua 'e huhumalu'i 'a ho'o tamā kapau 'oku fepaki kovi 'a hono sino pea mo e Boostrix pe ko e ngaahi me'a 'oku fakahū 'i he faito'o ni.

'Oku tonu ke 'oua 'e huhumalu'i Boostrix 'a ho'o tamā kapau:

- 'oku hoko ha palopalema 'i he matu'u pe momoa 'a e toto pea ko ha palopalema ki he ngaahi neave 'o e sino hili ha huhumalu'i mei he kona hamu pea mo e tiftelia kimu'a atu
- kapau 'oku lolotonga puke lahi 'i ha fa'ahinga mahaki pipihi pea 'oku fu'u mofi lahi
- na'e 'osi hoko ha mahaki ko e fufula, vela pe langa 'a e 'ulu ('uto) pea na'e hoko ia ha 'aho 'e 7 hili hano huhumalu'i ia mei he taelōloa (pertussis vaccine)
- 'oku 'i ai ha ngaahi mahaki 'o e neave 'oku te'eki ai ke sai lelei.

Ko e ngaahi faka'ilonga 'e 'asi mai he hili 'a e huhumalu'i, 'oku kau ai 'a e mamahi pe fakakulokula 'a e mata'ihuhū, fufula pe ko e taka'uli pea mo e ongo'i puke (mofi, tokakovi mo felaangaaki).

'Oku 'i ai mo e ngaahi faka'ilonga kehe 'o hangē ko ha fepaki kovi 'a e faito'o pea mo e sino ka 'oku tataitaha ke hoko. Ko e ngaahi faka'ilonga 'o e fepaki kovi ni 'oku 'oatu kotoa ia 'i he uepisaiti 'a e Medsafe: www.medsafe.govt.nz 'i he vahe ko e Consumer Medicine Information and Datasheet.

Kapau 'oku 'i ai ha ngaahi faka'ilonga 'oku ngali kehe pe fu'u lahi hili 'a hono fai 'o e huhumalu'i Boostrix, kātaki 'o fetu'utaki 'i he vave tahā ki ho'o tōketā pe ko e tokotaha 'oku ne tokanga'i 'a ho'o mo'ui lelei.

Kapau 'oku ma'u 'e ho'o tamā ha ni'ihi 'o e ngaahi mahaki ni, kātaki 'o fuofua fakahoko ke 'ilo 'e he tōketā fakafāmilī, neesi pe ko e neesi 'a'ahi (public health nurse) kimu'a pea ke toki fakahā 'oku ke loto ki he huhumalu'i ke fai:

- ko ha mahaki 'oku fānoa ai 'a e toto
- ko e tōlalo 'a e lava ke malu'i 'a hono sino (ko ho'o tama 'oku HIV positive)
- ko ha mahaki 'o e 'uto pe halanga neave lalahi 'o hangē ko e mahaki tete (epilepsy) pea ko e hamu 'i ha mofi lahi
- fepaki kovi 'a hono sino mo ha ngaahi faito'o pe me'a kehe 'o hangē ko e fakalanu, me'akai pea mo e me'a fakatolonga he me'akai
- ko ha faka'ilonga ne fu'u tōtu'a mo lahi 'i hano huhumalu'i atu ki mu'a ke malu'i mei he kona hamu, tiftelia mo e taelōloa
- 'oku lolotonga folo pe inu ha'a ne faito'o kehe pe ko ha faito'o malu'i (vaccines)
- te'eki ke huhumalu'i ia mei he kona hamu, tiftelia pe taelōloa pe kuo te'eki ai ke lava kakato 'a hono huhumalu'i ia mei he kona hamu pea mo e tiftelia.

Ko e Boostrix ko e faito'o ke toki ngāue'aki 'i ha fakangofua 'e he tōketā. Pea ko e faito'o kotoa pē 'oku 'i ai hono 'aonga pea mo hono fakatu'utāmaki. Talanoa mo ho'o tōketā pe ko 'ene neesi pe neesi 'a'ahi ke mahino kiate koe 'a e ngaahi 'aonga mo e fakatu'utāmaki 'o e faito'o huhumalu'i.

'E ma'u atu ha ngaahi fakamatala kakato fekau'aki mo e faito'o ni mei he Medsafe: www.medsafe.govt.nz

Ko ho'o ngaahi totonu

Ko e ngaahi tu'utu'uni ki he totonu 'a e kau mahaki 'i he Code of Health and Disability Services Consumers' Rights 'oku ne fālute kotoa 'a e ngāue 'a e ngaahi kautaha 'oku nau fakahoko ngāue 'i he ngaahi ngāue'anga mo'ui lelei 'i Nu'usila. 'Oku lava 'o ma'u atu mo ha ngaahi fakamatala mei he taulanga ope www.hdc.org.nz pē telefoni 0800 555 050.

Ko hono tauhi malu mo fakapulipuli 'a e ngaahi fakamatalá

E 'osi ma'u mai mei he ngaahi 'apiako 'a e ngaahi fakamatala 'o hangē ko e hingoa 'o e fānau, fika honau loki ako, 'aho fā'ele'i, tu'asila pe mo e fonua 'o honau tupu'anga. Na'e tonu ke 'osi fakahā atu 'eni 'e he 'apiako ke ke 'ilo ki ai. Ko e ngaahi fakamatala ni pea mo e ngaahi me'a koia 'e ma'u mei ho'o fakafonu 'a e foomu ni 'e tokoni ia ki hono fakalele mo pule'i 'o e polokalama huhumalu'i ni.

Ko e ngaahi fakamatala mei he foomū ni, fakataha pea mo e ngaahi fakaikiiki 'o e huhumalu'i kotoa na'e tali ke fakahoko pe 'ikai ke tali, 'e tauhi ia 'i he tauhi'anga fakamatala ma'ae kau mahaki (patient management system) 'o pule'i 'e he poate (district health board) 'o e vāhenga 'oku ke nofo ai, pea 'e 'ave 'a e kongā 'o e ngaahi fakamatalá ni ki he lēsisita 'oku tauhi ai 'a e ngaahi fakamatala ki he huhumalu'i kotoa pē he fonua ni - a ia ko e National Immunisation Register (NIR).

'Oku hiki mo tauhi 'a e lekooti huhumalu'i 'e he district health board 'i he 'a e tauhi'anga fakamatala ma'ae kau mahaki (patient management system). Ko e National Immunisation Register ko e lēsisita ia 'oku fakamā'opo'opo ki ai 'a e huhumalu'i pea 'oku tauhi ia 'e he potungāue Ministry of Health. 'Oku hiki 'i he lēsisita ni 'a e ngaahi lekooti huhumalu'i kotoa pē he fonua ni kuo fai ma'ae fānau iiki 'i Nu'usilá pea mo ha fa'ahinga polokalama huhumalu'i 'e fiema'u ke fai mo ha ni'ihi kehe.

Ko e ngaahi fakamatala 'i he foomū ni (consent form), pea mo e tauhi'anga fakamatala ma'ae kau mahaki (patient management systems) pea mo e National Immunisation Register - 'oku tauhi malu ia 'o fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e Health Information Privacy Code. Ko e kau ngāue ma'u mafai mā'olunga pe he ngāue'anga mo'ui lelei kuo 'osi fakamafai' ke nau sio, ngāue'aki pe liliu ha me'a ai. Ka 'e ngofua ke ke sio koe 'i he ngaahi fakamatala fekau'aki mo ho'o tamā 'o fakatonutonu ha ngaahi fehālaaki ai; kapau 'oku ke fiema'u ke fai ia pea ke fetu'utaki ki he neesi 'a'ahi (public health nurse), ho'o tōketā fakafāmilī pe ko e senitā mo'ui lelei.

Ke fetu'utaki pea mo e neesi 'a'ahi (public health nurse):

'E ngāue'aki 'e he kau neesi 'a'ahi (public health nurse) 'a e ngaahi fakamatala 'oku 'asi 'i he ngaahi foomu (consent form) pea mo e tauhi'anga fakamatala ma'ae kau mahaki (patient management system) pea pehe foki mo e National Immunisation Register:

- ke fetu'utaki ai mo e tōketā pe ko e senitā mo'ui lelei 'oku ke ngāue'aki ke fakamahino mai 'a e ngaahi huhumalu'i kuo 'osi fai ki ho'o tamā
- ke vakai'i na'a 'oku 'i ai ha ngaahi me'a kehe 'i he 'ene mo'ui ke fai ha tokanga makehe ki ai
- ke fakahā ke 'ilo 'e he 'apiakó pe kuo 'osi huhumalu'i 'a ho'o tamā pe 'ikai
- ke tokoni ki hono vakai'i pe na'e 'aonga pe 'ikai 'a e huhumalu'i pea mo hono fokotu'utu'u ha ngaahi polokalama huhumalu'i 'i he kaha'u, pe
- ke 'ave 'a ho'o tamā ki ho'o mou tōketā fakafāmilī pe ko e neesi ngāue ke huhumalu'i 'o kapau na'e 'ikai ke 'osi fai ia 'i 'apiako.

'E lava ke ngāue'aki ia 'i ha ngaahi fakatotolo pe fekumi pe ko hono fokotu'utu'u ha ngaahi huhumalu'i fo'ou ke fai ka 'e fakapuliki 'a e ngaahi hingoa ke 'oua 'e 'ilo'i pe ko hai.

Kapau 'e toe fiema'u ha ngaahi fakaikiiki ki he fengāue'aki 'a e ngaahi 'apiako ke 'ilo 'ae fānau ako he ngaahi 'apiako takitaha, tauhi malu pea mo hono ngāue'aki ha ngaahi fakamatala 'oku nau tauhi pea ke vakai ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e poate fakavahe (district health board) fekau'aki mo e ngaahi me'a ni. Kapau 'oku 'i ai ha'o ki hono malu'i 'o e ngaahi me'a taautaha 'oku totonu ke 'oua 'e 'ilo lahia, pea ke fetu'utaki 'imeili ki he enquiries@privacy.org.nz pe ko e Privacy Commissioner he telefoni ta'etotongi ko e 0800 803 909.

immunise

their best protection